Islam and Health Journal
نشریه اسلام و سلامت
e-ISSN: 2383-191X p-ISSN:2383-2177
دانشگاه علوم پزشکی بابل

Effect of Islamic Doctrines and Spiritual Health in Crime Prevention

Abbas Taghvaee (PhD) [1*], Amirreza Mahmoudi (PhD) [2], Mohaddeseh Ghavamipour Sereshkeh (MA) [2]

1. Department of Islamic Studies, Lahijan Branch, Islamic Azad University, Lahijan, Iran.
2. Department of Law, Lahijan Branch, Islamic Azad University, Lahijan, Iran.

Article Type:
Review Paper

Received:
17 Mar. 2023
Revised:
16 May 2023
Accepted:
28 May 2023
Published Online:
11 June 2023

ABSTRACT

Background and aim: Islamic life-giving doctrines play a significant role in improving the health of the social environment, preventing crime, and reducing delinquency, as these teachings have a significant impact on health and give people peace of mind through improving self-control and cultivating a religious and faith-based lifestyle in social and individual interactions and life. For this reason, the aim of this study was to investigate the effect of religious teachings on crime prevention.

Materials and methods: For this theoretical and descriptive-analytical study, materials from numerous valid jurisprudential and legal books and researches were collected.

Findings: The conducted researches and studies show the significant effect of spirituality and religious lifestyle on people's social behavior and improvement of people's mental health. People's faith and religious beliefs and their religious upbringing can be very effective as a deterrent and crime prevention factor.

Conclusion: In jurisprudential and Islamic sources, more attention is paid to the causes of sin and crime and prevention of crime and sin than treatment and correction. The style and principles of religious and Islamic prevention play a very effective role in crime prevention by influencing social, individual and community doctrines and rules. Teaching religious doctrines and strengthening religious beliefs are considered one of the most important factors in crime prevention, especially in Islamic societies.

Keywords: Islamic doctrines, Crime prevention, Spiritual health

Cite this article: Taghvaee A, Mahmoudi A, Ghavamipour Sereshkeh M. Effect of Islamic Doctrines and Spiritual Health in Crime Prevention. Islam and Health Journal. 2022; 7(2): 10-17.

© The Author(s).
Publisher: Babol University of Medical Sciences

*Corresponding Author: Abbas Taghvaee
Address: Department of Islamic Studies, Lahijan Branch, Islamic Azad University, Lahijan, Iran.
E-mail: taghvaee.abbas@yahoo.com

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

Islam and Health Journal
نشریه اسلام و سلامت
e-ISSN: 2383-191X p-ISSN:2383-2177
دانشگاه علوم پزشکی بابل

تاثیر آموزه‌های اسلامی و سلامت معنوی در پیشگیری از جرائم

عباس تقوائی (PhD) [۱*]، امیررضا محمودی (PhD) [۲]، محدثه قوامی‌پور سرشکه (MA) [۲]

۱. گروه معارف اسلامی، واحد لاهیجان، دانشگاه آزاد اسلامی، لاهیجان، ایران.
۲. گروه حقوق، واحد لاهیجان، دانشگاه آزاد اسلامی، لاهیجان، ایران.

چکیده

نوع مقاله: **مقاله مروری**

دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۲۶

ویرایش: ۱۴۰۲/۲/۲۶

پذیرش: ۱۴۰۲/۳/۷

انتشار: ۱۴۰۲/۳/۲۱

سابقه و هدف: تعالیم و آموزه‌های حیات‌بخش اسلامی نقش بسزایی در ارتقاء سلامت محیط‌های اجتماعی، پیشگیری از جرم و کاهش بزهکاری دارد؛ چرا که این آموزه‌ها با افزایش خودکنترلی و پرورش سبک زندگی دینی و دینداری در تعاملات و زندگی اجتماعی و فردی، تأثیرات قابل‌توجهی بر سلامت و آرامش روحی روانی افراد می‌گذارند. به همین جهت این پژوهش با هدف بررسی تأثیر آموزه‌های دینی در پیشگیری از وقوع جرم به رشته‌ی تحریر درآمده است.

مواد و روش‌ها: این پژوهش از نوع نظری و به شیوه‌ی توصیفی-تحلیلی با گردآوری مطالب از کتاب‌ها و پژوهش‌های متعدد معتبر فقهی و حقوقی مورد بررسی و ارزیابی کیفی قرار گرفته است.

یافته‌ها: پژوهش‌ها و مطالعات انجام‌شده نشانگر اثر قابل‌توجه معنویت و سبک زندگی دینی بر رفتارهای جامعوی افراد و ارتقاء سطح سلامت روانی افراد دارد. ایمان و باورهای دینی افراد و تربیت دینی آن‌ها می‌تواند به‌عنوان عاملی بازدارنده و پیشگیری‌کننده از جرم، بسیار مؤثر واقع شود.

نتیجه‌گیری: در منابع فقهی و اسلامی به زمینه‌های ایجادکننده گناه و ارتکاب جرم و به پیشگیری از وقوع جرم و گناه، بیشتر از درمان و اصلاح توجه شده است. سبک و اصول پیشگیری دینی و اسلامی با تاثیرگذاری در آموزه‌ها و احکام اجتماعی، فردی و جامعوی، نقش بسیار موثری در پیشگیری از وقوع جرم دارد. تعلیم آموزه‌های دینی در کنار تقویت باورهای دینی از اساسی‌ترین عوامل بازدارنده‌ی جرم علی‌الخصوص در جوامع اسلامی محسوب می‌شود.

واژگان کلیدی: آموزه‌های اسلامی، پیشگیری از جرم، سلامت معنوی

استناد: عباس تقوائی، امیررضا محمودی، محدثه قوامی‌پور سرشکه. تأثیر آموزه‌های اسلامی و سلامت معنوی در پیشگیری از جرائم. نشریه اسلام و سلامت. ۱۴۰۱؛ ۷(۲): ۱۷-۱۰.

© The Author(s)
Publisher: Babol University of Medical Sciences

* **مسئول مقاله:** عباس تقوائی
آدرس: لاهیجان، انتهای خیابان شقایق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد لاهیجان، گروه معارف اسلامی.
رایانامه: taghvaee.abbas@yahoo.com

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

مقدمه

امروزه پیشگیری از وقوع جرم و بزهکاری، اقدامات و شیوه‌های آن از موضوعات مهم و جدی مطرح‌شده در حوزه علوم جنایی است که در طول تاریخ به شیوه‌های مختلف اعمال شده است. عملکرد انسان‌ها تابعی از نگرش آن‌ها به جهان هستی و نظام حاکم بر آن است. بر همین اساس برای پیشگیری از وقوع جرم در ابتدا باید بینش افراد را نسبت به مسئله موردنظر اصلاح کنیم. فرامین دین اسلام به‌عنوان رهنمودی جامع و همه‌جانبه با آگاهی بخشیدن به انسان نسبت به مسائل پیرامونی، او را از ارتکاب اعمال ناپسند برحذر داشته و به‌اصطلاح حقوقی به پیشگیری از جرم می‌پردازد. پیشگیری از جرم در بیانی ساده، به مجموعه‌ای از تدابیر و اقدامات اطلاق می‌شود که از پایه و اساس مانع از به وقوع پیوستن جرم و فعلیت یافتن اندیشه مجرمانه می‌گردد و به مبارزه با ریشه‌ها و علل پیدایش جرم می‌پردازد؛ اما آنچه امروزه رویکرد جدیدی نسبت به آمایش و چگونگی بزهکاری محسوب می‌شود، مجموعه اقدامات فردی و عمومی به‌جز اعمال حقوق کیفری است که هدف آن نابودی زمینه‌های مساعد و کمک‌کننده برای ارتکاب اعمال مجرمانه است. در این بین آموزه‌های اسلامی نقش بسزایی در سالم‌سازی محیط‌های اجتماعی دارد. دین مبین اسلام با حساسیت هرچه تمام‌تر نسبت به پیشگیری و از بین بردن زمینه‌های ارتکاب فعالیت‌های بزهکارانه، در آیات و روایت تأکید داشته است. در حقیقت آنچه امروزه در معنای پیشگیری از جرم بکار می‌رود، در تاروپود پیام‌های آسمانی و رهنمودهای اولیاء و انبیای الهی بوده که قبل از مبارزه با معلول، به مبارزه با علت و زمینه ارتکاب جرم می‌پرداختند (۱).

نکته قابل‌توجه این است که در دین اسلام دایره جرم و گناه وسیع‌تر از حیطه جرائم موضوع قوانین است، چرا که سیاست کیفری در این موارد آمیخته و همراه با تدابیر پیشگیرانه است، بنابراین تفاسیر با تلفیق آموزه‌های اسلام و شیوه‌ها و راهکارهای پیشگیری از جرم، در علم جرم‌شناسی می‌توان سیاست‌های همه‌جانبه و کاملی برای دستیابی به اهداف پیشگیری از جرم اتخاذ کرد. توجه به آموزه‌های دینی در نظام‌های قضایی مبتنی بر احکام اسلامی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بدون شک اقدامات و تدابیر پیشگیری‌کننده از وقوع جرم و بزهکاری و گمراهی و انحراف، از اصول اصلی و اساسی سیاست‌های جنایی اسلام و اصول قضایی اسلامی است و پیشگیری کنشی غیرکیفری به‌عنوان مجموعه تدابیر و شیوه‌های گوناگون برای پیشگیری از وقوع جرم، کارایی بهتری در مقایسه با روش‌های پیشگیری کیفری به جهت تحمیل هزینه‌های مالی و نیروی انسانی برای جوامع دارد. پیشگیری غیرکیفری علی‌الخصوص پیشگیری بر اساس آموزه‌های اسلامی، کارسازتر بوده و با کنترل عوامل اجتماعی، شخصی را که ممکن است در آستانه بزهکاری قرار بگیرد، با رهنمودهای مناسب غیرکیفری و اجتماعی به سوی سبک زندگی سالم اسلامی سوق دهد (۲).

پیشگیری از جرم به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین و اساسی‌ترین سازوکارهای سیاست جنایی شامل تدابیر و اقدامات آموزشی، تربیتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ... است که با هدف جلوگیری از بزهکاری و کاهش آن است که در هر نظام حقوقی به‌تناسب نظریه‌ها و تعاریفی که برای بزهکاری و جرم عنوان می‌شود، اشکال متفاوتی دارد (۳).

الگوها، روش‌ها و معیارهای متنوعی با توجه به تجارب حوزه‌ی پیشگیری از جرم در طول زمان ایجاد شده که در کاهش نرخ جرم‌پروری مؤثر واقع شده است. ازجمله مهم‌ترین نمونه و الگوهای پیشگیری از جرم می‌توان به پیشگیری با استفاده از موازین و آموزه‌های اسلامی اشاره کرد که در اصطلاح به آن «پیشگیری دینی» اطلاق می‌شود (۴).

جرم در معنای مضیق دارای مفهوم قانونی خود است و به هر فعل و یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات یا اقدام تأمینی در نظر گرفته شده اطلاق می‌شود؛ اما جرم در مفهوم موسع خود شامل انواع رفتارها و فعالیت‌های مخالف با هنجارها و معیارهای پذیرفته‌شده جرم‌انگاری شده یا جرم‌انگاری نشده در جامعه است (۵).

اعتقادات مذهبی و نقش آن بر رفتار و اعمال انسان امری انکارناپذیر است که انسان را به انجام اوامر الهی ترغیب و از انجام نواهی بازمی‌دارد. استاد شهید مرتضی مطهری در این باره فرموده‌اند که «هرچه ایمان مذهبی انسان بیشتر باشد، بیشتر به یاد خداوند است و هراندازه که انسان به یاد خداوند باشد، کمتر معصیت می‌کند. معصیت کردن و نکردن، دایر مدار علم و آگاهی نیست، بلکه دایر مدار غفلت و تذکر است. هراندازه که انسان غافل باشد، یعنی خداوند را فراموش کرده باشد، بیشتر معصیت می‌کند و هراندازه که خداوند بیشتر به یادش بیاید، کمتر معصیت می‌کند. عصمت، نهایت درجه ایمان است و ایمان به هراندازه که بیشتر باشد، انسان بیشتر به یاد خداوند است. اگر انسان همواره خدا را در نظر داشته باشد، هیچ‌گاه مرتکب گناه نمی‌شود. البته ما فرد چنین دائم‌الحضوری غیر از معصومین علیهم‌السلام نداریم ... و عبادت برای این است که انسان زود به زود به یاد خداوند بیافتد و هرچه که انسان بیشتر به یاد خدا باشد، بیشتر پایبند اخلاق و حقوق خواهد بود» (۶).

پیشگیری از جرم در معنای امروزی خود شامل مجموعه اقداماتی است که با مبارزه با علل پیدایش جرم به صورت ریشه‌ای و اصولی مانع از وقوع جرم و فعلیت پیدا کردن اندیشه‌های مجرمانه می‌شود. در اسلام همیشه تدابیر پیشگیرانه از وقوع جرم مقدم بر اصلاح بوده و این بدین خاطر است که رسالت دین، راهنمایی و هدایت انسان و آگاهی بخشی نسبت به گمراهی‌ها و مخاطرات است (۷).

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

تحقیقات پژوهشگران حاکی از تأثیر بسزای نقش مذهب و آداب و رسوم دینی در بهداشت روانی جامعه و سلامت روانی افراد است؛ چرا که سلامت معنوی افراد در این جوامع با ترویج اخلاق فاضله به عنوان سیستم نظارت‌کننده قوی و درونی موردتوجه قرار می‌گیرد و با تشویق انسان برای دستیابی به کمالات دینی و مکارم اخلاقی، انسان را به سمت تکامل الوهیت خویش سوق می‌دهد و این تکامل مانعی برای جذب انسان به رذائل اخلاقی و در مرحله بعد، بزهکاری و انجام جرم می‌شود. به همین سبب جوامعی که در تدوین برنامه‌های فرهنگی، اجتماعی، علمی و ... از پرورش فضائل اخلاقی و آموزه‌های دینی استفاده می‌کنند، شاهد کاهش انحرافات و کج‌روی‌ها خواهند بود (۸).

در رابطه با این موضوع تحقیقاتی توسط محققان به رشته تحریر درآمده است که توانسته‌اند خلاءهای موجود را رفع نمایند. یک نمونه از تحقیقاتی که در این رابطه صورت گرفته، مقاله‌ای با عنوان «نقش آموزه‌های دینی و اعتقادی در پیشگیری از جرم» است که توسط ابراهیم محمدی در دوفصلنامه معارف فقه علوی چاپ شده است. در این تحقیق شیوه‌های رسمی و غیررسمی پیشگیری از جرایم و کجروی‌ها و رفع آسیب‌های اجتماعی مورد کنکاش قرار گرفته است (۹). همچنین در یکی دیگر از تحقیقاتی که صورت گرفته محسن نیازی و همکاران مقاله‌ای تحت عنوان «دین و سلامت: فراتحلیلی بر مطالعات و پژوهش‌های دینداری و سلامت روان در ایران (مورد مطالعه، پژوهش‌های انجام شده در دهه هشتاد و نیمه اول دهه نود)» به رشته تحریر درآورده‌اند که در این مقاله نیز کلیه تحقیقاتی که راجع به ارتباط دین و پیشگیری از جرم در بازه زمانی دهه هشتاد تا نود وجود دارند، مورد بررسی علمی و تخصصی قرار گرفته است (۱۰).

چناری و کاظمی‌زاده نیز در مقاله خود با نام «سلامت معنوی سبک زندگی اسلامی»، محور اصلی سبک زندگی اسلامی را به‌طور خاص، «سلامت معنوی» می‌دانند و بروز و ظهور این عنوان را در فرهنگ متعالی اسلامی تحت نظر و منوط به سه عنصر کرامت، امنیت و سعادت برمی‌شمارند و بهترین و کامل‌ترین لغت جهت معرفی فردی را با چنین صفاتی «تقوا» می‌دانند. از نظر آن‌ها افزایش تقوا در افراد یک جامعه، خود باعث رشد موجبات پیشگیری از جرم می‌باشد (۱۱).

همچنین مصطفی اسماعیلی و همکاران در یافته‌های خود در نوشتار «ساختار مفهومی سلامت معنوی در منابع اسلامی (قرآن و نهج‌البلاغه)» چنین استنباط نمودند که به واسطه پیوستگی ابعاد مختلف سلامت با سلامت معنوی، تأثیر متقابل این ابعاد بر یکدیگر، غایت‌محور بودن سلامت معنوی و اینکه در اسلام، سلامت وجودی لازمه‌ی سلامت معنوی است (و بنابر آن باید برای درک سلامت معنوی به مفهوم ساختاری سلامت اندیشید و آن را شناخت و پس از آن به مسائل بعدی رسید)، درک بیشتر از ساختار مفهومی سلامت معنوی می‌تواند در ایجاد عوامل مؤثرتر بر ملزومات پیشگیری از جرم بسیار کمک‌رسان باشد (۱۲).

حسینی در مقاله خود تحت عنوان «پیشگیری از وقوع جرم در تعالیم دین اسلام» بر این باور است که نقش آموزه‌های اسلامی در سالم‌سازی محیط اجتماعی و سازمانی، کاهش تخلف و جرم و نیز جایگاه رویکردهای آموزه‌های اسلامی در برنامه پیشگیری از جرم و نظام حقوقی اسلام، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. همچنین راه‌های پیشگیری از جرم را نشر تعلیمات دینی و اخلاقی برای تهذیب نفس و تعدیل تمایلات و غرایز انسان می‌داند. سازندگی تاثیرگذاری این روش را هم منوط به مسئولیت‌پذیری پلیس و مردم نموده و آن را یک رابطه دو طرفه دانسته است (۱۳).

مواد و روش‌ها

این تحقیق پژوهشی نظری است که به شیوه توصیفی–تحلیلی به بررسی داده‌های حاصل از گردآوری مطالب پرداخته است. منابع مورد استفاده در این تحقیق شامل کتب و مقالات ناشی از پژوهش‌های معتبر فقهی و حقوقی و بین‌رشته‌ای هستند که با بررسی کتابخانه‌ها و سایت‌ها (با جستجوی هم‌زمان واژه‌های «دین» یا «اسلام» بعلاوه «سلامت معنوی» یا «کاهش جرم»)، به آن‌ها دسترسی پیدا کرده و اطلاعات مرتبط در قالب فیش‌هایی تدوین شده و در نهایت به تنظیم و پیاده‌سازی و تحلیل آن‌ها (البته با ذکر منابع و رعایت اصل امانت)، پرداخته شده است.

یافته‌ها

قرآن کریم که متقن‌ترین منبع اسلامی است، در چندین آیه از آیات خود به‌طور ضمنی به مسئله‌ی پیشگیری پرداخته است، به‌عنوان مثال آیاتی که در آن به نهی از منکر پرداخته شده به‌نوعی بیانگر پیشگیری از وقوع گناه و جرم هستند (۸). در قرآن کریم اصطلاح جرم و مشتقات آن در معنای انجام کارهای زشت و ناپسند عنوان شده است، مانند عبارت «یجرمنکم» در آیه ۱۲ سوره مائده که در معنای کارهای زشت و ناپسند استعمال شده است و در آیه ۱۴ سوره قمر کلمه‌ی «مجرمین» ناظر به رفتار و اعمال زشت و ناپسند کسانی است که در گمراهی به سر می‌برند. در فرهنگ قرآنی جرم به معنای انجام دادن فعل یا گفتن قولی است که شارع از آن منع نموده و برای آن کیفر در نظر گرفته است. اولین راهی که دین مبین اسلام در جهت مبارزه با جرم و گناه در پیش گرفته است، پیشگیری است؛ چرا که اصولا اسلام اعتقاد بیشتری به پیشگیری دارد تا اجرای کیفر؛ اما نکته حائز اهمیت در این زمینه این است که راهکارهای پیشگیری از

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

جرم در نظام کیفری اسلامی با سایر نظام‌های غیرکیفری اسلامی بسیار متفاوت است، زیرا اسلام در جهت حفظ نظام توحیدی و پاسداری و صیانت از ارزش‌های حاکم بر جامعه اسلامی و برقراری امنیت و عدالت اجتماعی، شیوه‌های منحصر به خود را برای بازداری انسان از جرم و گناه دارد (۱۴).

یکی از عوامل مؤثر در پیشگیری از جرم، «جهان‌بینی الهی» است. در نگاه اول این‌گونه به نظر می‌رسد که رابطه‌ای بین جهان‌بینی الهی و اصول و قواعد آن مانند توحید و معاد با پیشگیری از جرم وجود ندارد، اما بازدارندگی نقش ایمان به خدای یگانه و روز حساب و میزان، در پیشگیری از رفتارهای مجرمانه غیرقابل انکار است؛ چرا که خداشناسی و توحید تنها در زمره‌ی بحث نظری قرار نمی‌گیرد، بلکه راهی است که حیات معنوی و مادی انسان‌ها را تحت پوشش قرار داده و با خود یک سلسله آثار عملی نیز به همراه دارد (۱۵).

اعتقادات مذهبی به‌عنوان عاملی بازدارنده علیه انگیزه‌های مجرمانه و بزهکاری افراد، دارای ابعاد مختلفی است: بعد نظری اعتقادات مذهبی شامل اعتقاد و باور فرد به خدا، انبیای الهی و روز جزا و قدر و معاد است و بعد علمی اعتقاد مذهبی، همان بعدی است که انسان را در فعالیت‌های روزانه خود ترغیب به انجام اوامر الهی می‌کند و از انجام نواهی بازمی‌دارد. جرم به‌نوعی تجاوز به حقوق الهی محسوب می‌شود و اعتقادات مذهبی مبنی بر مسئولیت افراد نسبت به فعالیت‌های خود و بی‌پاسخ نماندن اعمال انسان پس از مرگ، می‌تواند یک سد دفاعی محکم در مقابل افکار و انگیزه‌های مجرمانه واقع شود (۱۶).

معاد باوری و اعتقاد به تجدید حیات و سنجیده شدن اعمال انسان در پیشگاه خداوند متعال به‌عنوان یکی از اصول دین می‌تواند نقش بسزایی در پیشگیری از وقوع جرم داشته باشد؛ چرا که انسان دین‌دار با اعتقاد و تفکر به روز جزا، که روز محاسبه اعمال دنیوی آن‌ها خواهد بود، از انجام اعمال بزهکارانه دوری می‌جوید. در حقیقت معاد باوری با تغییر نگرش انسان نسبت به امور دنیوی و اخروی، بازدارندگی درونی در افراد ایجاد می‌کند (۱۷). دینداری با وحدت‌بخشی به شخصیت انسانی و افزایش خودباوری و خداباوری، باعث کاهش و کنترل اظطراب، ناامنی، کجروی‌ها و لغزش‌ها می‌شود و تعالیم و تدابیر و آموزه‌های دینی به نوعی ضمانت اجراهای درونی برای افراد به همراه دارد که همراه شدن آن با تدابیر کیفری و غیرکیفری پیشگیری‌کننده از جرم (که توسط سازمان‌ها و نهادها وضع می‌شود)، عاملی بازدارنده برای گرایش افراد به اعمال مجرمانه محسوب می‌شود (۱۸). تقویت و تربیت نفس لوامه به‌عنوان عامل درونی سرزنشگر هنگام خطا و کجروی، یکی از کارکردهای بنیادین دین برای جلوگیری از انحراف و پیشگیری از وقوع جرم است.

یکی از نشانه‌های سلامت جامعه، وجود افرادی است که نسبت به سرنوشت دیگر انسان‌ها بی‌تفاوت نباشند. امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان یک پوشش اجتماعی برای محافظت از جامعه در برابر خطرات احتمالی، امری بسیار ضروری است (۱۹). به همین جهت اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران عنوان می‌دارد که «در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند. و المؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یامرون بالمعروف و ینهون عن المنکر».

در حقیقت امر به معروف و نهی از منکر که برگرفته از تعالیم و آموزه‌های دینی است، در حیطه‌ی جرم‌شناسی پیشگیرانه نقش مهمی دارد. این تدبیر با هدف جلوگیری از وقوع منکر و برقراری معروف به دنبال اجرایی کردن تعالیم و آموزه‌های دینی در سطح اجتماع است (۲۰).

امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان یک واجب شرعی و تکلیف برای عموم مردم است. در واقع افراد جامعه به‌عنوان نمودی از سیاست مشارکتی–اجتماعی، بخش اصلی این نهاد را تشکیل می‌دهند، که این مشارکت می‌تواند قالب‌های مختلفی ازجمله مشارکت جمعی غیرتشکیلاتی، جمعی تشکیلاتی و یا حتی با تشکیل نهادها و سازمان‌ها به فعالیت بپردازد. در حقیقت امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان یک نهاد اجتماعی مرکب و همه‌جانبه، با در برگرفتن حیطه‌ی وسیعی از تدابیر و اقدامات پیشگیرانه‌ی مبتنی بر آموزه‌های دینی و اسلامی، می‌تواند کمک شایانی به پیشگیری از وقوع جرم، سالم‌سازی جامعه و دستیابی جامعه دین‌دار کند (۲۱). امر به معروف و نهی از منکر هم به‌عنوان یک سنت دینی در جوامع اسلامی و هم به‌عنوان یک باور جزئی جداناپذیر از هویت فردی و همچنین هویت اجتماعی یک جامعه اسلامی است. در روایات و احادیث به این نکته اشاره شده است که امر به معروف و نهی از منکر جزئی از هویت فرد به شمار می‌آیند و اگر این خصلت در فرد مسلمان نباشد نه‌تنها هویت دینی وایمانی او سلب می‌شود، بلکه هویت انسانی او نیز نابود خواهد شد. امیرالمؤمنین حضرت علی (ع) در این باره می‌فرمایند: «افرادی که نه با قلب و دست و زبان خود معروف را امر و منکر را نهی و منع نکنند، مرده‌ای در بین زندگان هستند». به همین سبب امر به معروف و نهی از منکر را می‌توان به‌عنوان مدل و الگویی اسلامی و مؤثر در پیشگیری از وقوع جرم و کاهش بزهکاری نام برد که با دارا بودن ظرفیت‌های بالایی در نظام عدالت کیفری، مانند پیشگیری کیفری در قالب تعزیرات در کارآمدی روش‌های پیشگیرانه غیرکیفری نیز مانند پیشگیری وضعی و اجتماعی، نقش مؤثری ایفاء می‌کند (۱۸).

در ارائه تفسیری مضیق از امر به معروف و نهی از منکر، برخی آن را در حیطه‌ی مکانیسم‌های کنترل اجتماعی محسوب کرده‌اند. مفهوم نهی از منکر در جوامع دینی را می‌توان با مفهوم نظارت اجتماعی در جامعه‌شناسی یکی دانست، زیرا در هر دو مفهوم با کجروی‌ها و رفتارهای نابهنجار مقابله می‌شود و آن‌ها را به سمت هنجارهای دینی سوق می‌دهد. امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان یک وظیفه‌ی همگانی برای نظارت دائمی، همه‌جانبه و فراگیر و مفید برای

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

دستیابی به جامعه‌ای دیندار و سالم بسیار ضروری خواهد بود. در سیاست جنایی اسلام دفع منکر همانند رفع آن به‌عنوان امری واجب دانسته شده؛ چرا که ادله وجوب دفع منکر شامل راهکارهای تدافعی در پیشگیری از به وقوع پیوستن منکرات و جنایات می‌شود (۲۲).

یکی از اساسی‌ترین سازوکارهای کنترلی اسلام برای جهت دادن رفتارهای انسانی و جلوگیری از ارتکاب انحرافات اخلاقی و رفتارهای ضداجتماعی پرورش و تقویت احساس ارزشمندی و عزت‌نفس است که در ادبیات دینی از آن به‌عنوان «کرامت نفس» یا «آزادی معنوی» یاد می‌شود. در آموزه‌های دینی از یک سو خود فرد به احترام گذاشتن به خویشتن و پرورش و ارتقای عزت‌نفس شخصی تشویق و از سویی دیگر سایرین را ملزم به مراعات حرمت انسان‌ها می‌نماید و سعی شده تا با آگاه کردن انسان‌ها نسبت به جایگاه و مقام والای خود، از انجام رفتارهای خلاف شأن و مقام انسانیت جلوگیری کند (۲۳).

در جوامع اسلامی دولت‌ها مکلف به حفظ نظم و برقراری امنیت در جامعه و میان افراد بوده و از این منظر در مقابل آحاد ملت پاسخگو هستند. ایجاد امنیت و آرامش در سطوح مختلف جامعه، فقط از طریق توسل به شیوه‌ها و اقدامات کیفری بعد از وقوع جرم، تحقق پیدا نمی‌کند، بلکه دولت اسلامی موظف است با در پیش گرفتن راهکارها و تدابیری قبل از وقوع جرم و بزه، در جهت از بین بردن شرایط تحقق آن سعی نماید.

در مکتب اسلام اقدامات جامعه در مقابل پدیده بزهکاری در قالب دو گروه دسته‌بندی‌شده است: نخست مجموعه اقداماتی که در جهت پیشگیری از جرائم بالقوه صورت می‌گیرد و اقدام بعدی واکنش در مقابل اعمال ارتکابی گذشته است که مبنای تصمیم قاضی قرار می‌گیرد. هدف از پیشگیری ایجاد شرایطی است که فرد علی‌رغم تصمیم به ارتکاب رفتار مجرمانه، از تحقق بخشیدن به آن ناتوان گردد. در سیاست جنایی اسلام، پیشگیری از وقوع جرم و نابهنجاری‌ها تحت انحصار حکومت قرار ندارد؛ بلکه هر فرد مکلف با آگاهی در این حوزه موظف است در حد توان خود نسبت به این امور اقداماتی انجام دهد (۲۴).

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از مهم‌ترین علل کاهش امنیت اجتماعی، وقوع جرائم متعدد و متنوع در سطح جامعه است. اقدامات پیشگیرانه با تکیه بر تعالیم و رهنمودهای اسلامی و دینی می‌تواند در جهت جلوگیری از وقوع جرم بسیار مؤثر باشد. در منابع فقهی و اسلامی به زمینه‌های ایجادکننده گناه و ارتکاب جرم و به پیشگیری از وقوع آن‌ها بیشتر از درمان و اصلاح توجه شده است. سبک و اصول پیشگیری دینی و اسلامی با تاثیرگذاری در آموزه‌ها و احکام اجتماعی، فردی، جامعوی و ... نقش بسیار موثری در پیشگیری از وقوع جرم دارد.

تعلیم آموزه‌های دینی در کنار تقویت باورهای دینی از اساسی‌ترین عوامل بازدارنده‌ی از جرم، علی‌الخصوص در جوامع اسلامی، محسوب می‌شود. تدابیر و آموزه‌های دینی مبتی بر قرآن و اسلام، همواره تأکید ویژه‌ای بر اصلاح و تربیت دینی افراد داشته‌اند. این آموزه‌ها که فاقد جنبه‌های سرکوب‌گرانه و قهرآمیز است، در فرآیند شکل‌گیری اندیشه‌های مجرمانه با ایفای نقش بازدارندگی به هرچه کمتر شدن اعمال مجرمانه کمک می‌کنند.

رعایت قواعد و دستورات اخلاقی و فراگیری آموزهای دینی، افزایش زمینه‌های باورمندی به خدا و آخرت و وارد کردن دین و معنویت در جهت برپایی سبک زندگی دینی و تربیت دینی، می‌تواند در حل بسیاری از معضلات جامعوی مفید واقع شود.

ملاحظات اخلاقی: در این مقاله از اصول اخلاق در پژوهش پیروی شده است. پژوهش به صورت مروری بوده و در نگارش مطالب بدون جانب‌داری و از منابع معتبر استفاده گردیده است.

تضاد منافع: نویسندگان اعلام می‌نمایند که تضاد منافعی در این پژوهش وجود ندارد.

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

References

1. Najafi S. Prevention of Crime by Relying on Islamic Criminology. Tehran: Farzanegan Publications; 2019. [In Persian]
2. Azimzadeh Ardabili F, Malekzadeh F. Prevention of Crimes in Quranic Teachings. Specialized Scientific Quarterly of Qur'an and Human Sciences. 2014; 2(2): 107-26. [In Persian]
3. Tavassoli MH, Sadeghi MH. Islamic Teachings on Crime Prevention. The Quarterly Journal of Islamic Insight and Education. 2015; 12(32): 42-73. [In Persian]
4. Mahmoudi AM, Ghavamipour Sereshke M. The Impact of the Judiciary's Policies on the Preventive Police .Journal of Semnan Police science. 2022; 12(3): 25-38. [In Persian]
5. Rahiminezhad E. What is Crime and What Are the Criteria for Criminalization, Legal Journal of Justice. 2009; 66(41): 135-60. [In Persian]
6. Karimiyan V, Darabi Panah Sh. The role of Religion in Crime Prevention. The First International Comprehensive Law Congress. 2015. [In Persian]
7. Rashid Abadi Z, Yaghobi M. Mental Health in the Light of Islamic Teachings. The First National Islam and Mental Health Conference. 2015. [In Persian]
8. Salehi J, Sadeghi Rad E. Islamic Teachings: a Window Towards Social Prevention of Crime. Monthly Cultural Engineering. 2011; 60,61: 10-20. [In Persian]
9. Mohammadi E. The Role of Religious Teachings and Beliefs in Crime Prevention. Ma'arif Fiqh Alavi. 2018; 6: 61-86. [In Persian]
10. Niazi M, Hosseinizadeh Arani S, Yaqoubi F, Sakhaei A, Amiri Dashti S. Religion and Health, a Meta-Analysis on Studies and Researches on Religiosity and Mental Health in Iran. Psychological Association Quarterly. 2019; 8(29): 168-93. [In Persian]
11. Chenari M, Kazemizadeh Z. Spiritual health of Islamic lifestyle, Conference on the Moral and Behavioral Health of Children and Adolescents in the Family, School and Society. 2014. [In Persian]
12. Esmaeili M, Fani M, Karamkhani M. Conceptual Structure of Spiritual Health in Islamic Sources (Qur'an and Nahj al-Balagha). Quarterly Journal of Research in Religion and Health. 2016; 3(1): 94-101. [In Persian]
13. Hosseini M. Prevention of Crime in Islamic Teachings, The 5th International Conference on New Research Achievements in Humanities, Social and Cultural Studies. 2019. [In Persian]
14. Shokohidoust M. Effective Factors in Preventing Crime From the Perspective of Islamic law, Afaq Human Sciences Monthly. 2019; 30: 25-37. [In Persian]
15. Bahrami Khoshkar M, Zare Z. Jurisprudential foundations of Crime Prevention and its Examples in Islamic law. Scientific Research Quarterly Journal of Islamic Jurisprudence and Fundamentals of Law. 2012; 4(10-11): 261-93. [In Persian]
16. Pourzand Gh, Pourzand S. Prevention of Crime in Islam. Secound International Congress On Religious Culture and Thought. 2015. [In Persian]
17. Komaily MR, Shojaei MS. The role of Resurrection Thinking In Crime Prevention From the Perspective of Quran and Hadith. Quranic Thoughts Quarterly. 2021; 8(16): 85-99. [In Persian]

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]

18. Hoselehpour M, Mirkhalili M, Mohammadi A. Examining the Concept of Crime and Criminal and the Theoretical Foundations of Crime Prevention From the Perspective of the Qur'an and Hadiths. International Congress of Culture and Religious Thought. 2014. [In Persian]
19. Mousavitabar M, Ghahremani Z, Omidi M. The Role of Enjoining Good and Forbidding Evil in Preventing Crime in Society. The First Major Conference of Scientific Studies and Researches in Humanities. 2014; 21-33. [In Persian]
20. Zargooshnasab A, Gheybi M, Rezaei S. Enjoining What is Good and Forbidding What is Bad from the Point of View of Jurisprudence and Law and Examining the Position of the State and the Nation. 2013; 4: 27-48. [In Persian]
21. Zahravi R, Ghahremani Z. Functions of Enjoining Good and Forbidding Evil Social Prevention of Crime. Prevention Approach Quarterly.2019; 2(3): 109 -28. [In Persian]
22. Khosro Shahigh, Namamiyan P, Shekar Beige AM. Crime Prevention in the Light of Religious Teachings. Journal of Cultural Engineering. 2011; 57-58: 50-61. [In Persian]
23. Tabibnia MS. The Concept of Spiritual Health and its Dimensions Based on the Qur'an and Hadiths , Scientific Research Journal of Academy of Medical Sciences. 2018; 2(2): 258-69. [In Persian]
24. Mirkhalili M. Situational Prevention from the Perspective of Islamic Teachings, Scientific Research Quarterly of Islamic Law. 2004; 1(1): 59-76. [In Persian]

[Downloaded from iahj.ir on 2026-10-07]